

УДК 338.47:629.5

Т. В. Аверочкіна,
*аспірант кафедри морського та митного права,
провідний спеціаліст відділу реєстрації відомчих нормативно-правових
актів та об'єднань громадян Одеського обласного управління юстиції*

МОРСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ПОРТ — ОРГАН ГОСПОДАРСЬКОГО РОЗВИТКУ І УПРАВЛІННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ (ВІЛЬНОЇ) ЕКОНОМІЧНОЇ ЗОНИ

Спеціальні (вільні) економічні зони (далі — СЕЗ) — один з інструментів досягнення відкритості економіки України зовнішньому світові і стимулювання міжнародного економічного співробітництва на основі залучення іноземних інвестицій. У поєднанні з іншими елементами загальної стратегії економічного розвитку країни СЕЗ спроможні забезпечити активізацію підприємницької діяльності, залучення нових технологій, розвиток ринкових методів господарювання, а в остаточному підсумку — збільшення виробництва і постачання високоякісних товарів та послуг як на внутрішній, так і на зовнішній ринки. Це одна з найстаріших та разом з тим найновітніших ідей людства у сфері економічного розвитку [1].

Законом України від 13.10.1992 р. «Про основні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [2] була закріплена можливість створення таких територій, де встановлюється спеціальний правовий режим економічної діяльності та особливий порядок застосування чинного законодавства України (ст. 1).

Відповідно до зазначеного Закону СЕЗ створюються Верховною Радою України за ініціативою Президента України, Кабінету Міністрів України або місцевих рад України та місцевої державної адміністрації. Статус і територія СЕЗ, а також термін, на який вона створюється, визначаються Верховною Радою України шляхом прийняття окремого закону для кожної СЕЗ. На території СЕЗ законодавство України діє з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [2] та законом щодо створення конкретної СЕЗ (закони України від 03.06.1999 р. «Про спеціальну економічну зону «Славутич» [3], від 18.03.1999 р. «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець» [4], від 23.03.2000 р. «Про спеціальну (вільну) економічну зону «Порто-Франко» на території Одеського морського торговельного порту» [5] і т. ін.).

Сьогодні на території України створено 12 СЕЗ [6], на території Одеської області — 2. Збільшення кількості таких територій дає змогу стимулювати структурні перетворення в економіці шляхом залучення іноземних інвестицій, активізувати спільну з іноземними інвесторами підприємницьку діяльність для нарощування експорту товарів та послуг, збільшити поставки на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, завдяки режимам вільної торгівлі

та підприємництва і вільної митної зони й порту [7] активізувати науково-технічний обмін, залучити і впровадити нові технології, запозичити передовий організаційний та управлінський досвід ринкових методів господарювання, створити сучасну ринкову інфраструктуру, поліпшити використання природних і трудових ресурсів, прискорити соціально-економічний розвиток окремих регіонів та України в цілому, підвищити життєвий рівень населення. Варто зауважити, що СЕЗ можуть створюватись як з національним, так й з міжнародним статусом [8].

Враховуючи те, що існування СЕЗ неможливе без їх правового регулювання, питання створення і функціонування економічних зон в нашій країні є одним з центральних у сфері юридичних досліджень. Ефективне функціонування СЕЗ пов'язане, насамперед, з системою управління зоною. Світовий досвід засвідчує, що потрібне сполучення спеціальних адміністративних органів з суто комерційною корпорацією, що забезпечує життєдіяльність зони в ринкових умовах, а також можливості представляти і захищати інтереси її підприємців [9]. Проблему функціонування СЕЗ, управління ними вивчали С. В. Ківалов, Є. В. Додін, М. О. Баймурагов, Ю. Г. Симоненко, І. Б. Надіч, Т. Л. Поплавська, В. О. Устименко, В. О. Куранія та ін. Останні дослідження в цій сфері та практичний досвід функціонування СЕЗ показують, що залишилось багато питань у цій сфері, які потребують детального розгляду. Одним з найбільш актуальних є визначення порядку створення, організаційно-правових форм органу господарського розвитку і управління СЕЗ, як спеціального органу, що створюється на території зони.

Згідно ст. 9 Закону України «Про основні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» управління СЕЗ здійснюють місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та органи господарського розвитку і управління СЕЗ [2]. Назва та компетенція місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування чітко визначена у кожному зі спеціальних законів. Поза увагою цих законів залишається лише орган господарського розвитку та управління. Закони не мають вказівки на окремого суб'єкта, що має стати органом господарського розвитку та управління, закріплюючи за місцевою державною адміністрацією повноваження на його створення. Ця прогалина стає причиною виникнення запитань та неузгодженостей при покладенні повноважень органу господарського розвитку та управління на вже існуючих суб'єктів господарювання або при створенні нових органів.

Так, восени минулого року в спеціальній економічній зоні «Рені» Ренійською районною державною адміністрацією розпорядженням від 06.11.2003 р. № 366/А — 2003 «Про утворення органу господарського розвитку і управління СЕЗ «Рені» та затвердження статуту про нього» був створений (в дійсності — змінений) орган господарського розвитку та управління цієї зони, що викликало великий суспільний резонанс та страйкову ситуацію в Ренійському торговельному порті. Правовим підґрунтям видання цього розпорядження стало те, що згідно ст. 5 Закону України від 23.03.2000 р. «Про спеціальну економічну зону «Рені» [10] до сфери повноважень Ренійської районної державної

адміністрації належить утворення, ліквідація, реорганізація органу господарського розвитку і управління СЕЗ «Рені» та затвердження положення (статуту) про нього за поданням виконавчого комітету Ренійської міської ради. Це було цілком вірно, але пунктом 1 Розпорядження передбачено утворення органу господарського розвитку і управління СЕЗ «Рені» — комунальної організації «Дирекція спеціальної економічної зони «Рені», майно якої, згідно пункту 4.2 Статуту комунальної організації «Дирекція спеціальної економічної зони «Рені», затвердженого Розпорядженням, визнається спільною власністю територіальної громади міста Рені, що не відповідає ст. 19 Закону України від 09.04.1999 р. «Про місцеві державні адміністрації» [11] та Закону України від 21.05.1997 р. «Про місцеве самоврядування в Україні» [12] (в частині визнання комунальної власності територіальної громади міста Рені спільною власністю цієї громади).

Вказана комунальна організація на момент видання розпорядження державної адміністрації вже існувала та була створена відповідно до розпорядження Ренійського міського голови від 29.10.2003 р. № 75/ГС-2003 «Про створення комунальної організації «Дирекція СЕЗ «Рені» та рішення виконавчого комітету Ренійської міської ради від 31.10.2003 р. № 479 «Про затвердження Статуту та штатного розпису органу господарського розвитку та управління комунальної організації «Дирекція спеціальної економічної зони «Рені», що були видані з перевищенням повноважень та відповідно з порушенням ст. 19 Конституції України [13], згідно якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні діяти тільки на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно з пунктом «б» частини 1 ст. 9 Закону «Про загальні засади створення організації спеціальних (вільних) економічних зон» функції органу господарського розвитку та управління може бути покладено на одного із суб'єктів економічної діяльності СЕЗ [2]. Відповідно до цього положення на початку 2001 р. згідно з розпорядженням Ренійської районної державної адміністрації функції органу господарського розвитку та управління спеціальної економічної зони «Рені» були покладені на державне підприємство Ренійський морський торговельний порт. Підстав для зміни органу управління не було, але під тиском органів місцевого самоврядування голова районної державної адміністрації підписав розпорядження перебуваючи у відпустці.

На підставі викладеного варто зазначити, що розпорядження Ренійської районної державної адміністрації від 06.02.2003 р. № 366/А «Про утворення органу господарського розвитку і управління СЕЗ «Рені» та затвердження статуту про нього» видано з порушенням чинного законодавства та має бути визнано недійсним з моменту прийняття. Функції органу господарського розвитку та управління має надалі виконувати Ренійський морський торговельний порт, що є доцільним, оскільки СЕЗ «Рені» була створена на строк 30 років на території міста Рені в межах земельної ділянки, наданої у користування Ренійському морському торговельному порту.

Під час виконання функцій органу господарського розвитку та управління морським портом, інфраструктура СЕЗ була значно поліпшена, порушень законодавства, фінансової дисципліни при перевірках виявлено не було, отже не було й підстав для зміни органу, що могло потягнути за собою зменшення активності підприємницької діяльності, зменшення експорту товарів і послуг, погіршення використання природно-господарського потенціалу та, як наслідок, гальмування соціально-економічного розвитку регіону. Адже важливою передумовою ефективного функціонування СЕЗ є наявність конкретної програми її розвитку з визначенням цілей, етапів, завдань, спрямованих на створення відповідної фінансово-економічної інфраструктури (банківської, страхової, інвестиційної тощо), термінів їх виконання, обсягів, джерел інвестицій та стабільності органів управління.

Реалізація економічної політики кожної конкретної спеціальної економічної зони повинна здійснюватись у руслі загальнодержавних економічних програм. Водночас вона тісно пов'язана з розширенням самостійності територій в управлінні своїм соціально-економічним розвитком, а отже, чималою мірою залежать від ефективності взаємодії органів державного управління, місцевого самоврядування та підприємницьких структур.

Література

1. Васильев А., Додин Е., Туманов В. Предприниматель: его права, обязанности, ответственность. — О., 1994. — С. 63.
2. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13 жовтня 1992 р. № 2673-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 50. — Ст. 676.
3. Про спеціальну економічну зону «Славутич»: Закон України від 3 червня 1999 р. № 721-ХІV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 32. — Ст. 263.
4. Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курорт-поліс Трускавець»: Закон України від 18 березня 1999 р. № 514-ХІV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 18. — Ст. 139.
5. Про спеціальну (вільну) економічну зону «Порто-франко» на території Одеського морського торговельного порту: Закон України від 23 березня 2000 р. № 1607-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 26. — Ст. 208.
6. Сіваченко І. Ю., Кухарська Н. О., Левицький М. А. Вільні економічні зони. — К., 2002. — С. 180–181.
7. Кивалов С. В. Средства осуществления таможенной политики Украины. — О., 1995. — С. 30–31.
8. Баймуратов М. А. Проблема международной правосубъектности органов местного самоуправления. — О., 1996. — С. 26.
9. Буткевич О. В. Органи управління вільних економічних зон України // Вісник господарського судочинства. — 2003. — № 2. — С. 170.
10. Про спеціальну економічну зону «Репі»: Закон України від 23 березня 2000 р. № 1605-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 25. — Ст. 196.
11. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-ХІV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 20–21. — Ст. 190.
12. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
13. Конституція України: Прийнята п'ятою сесією Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.